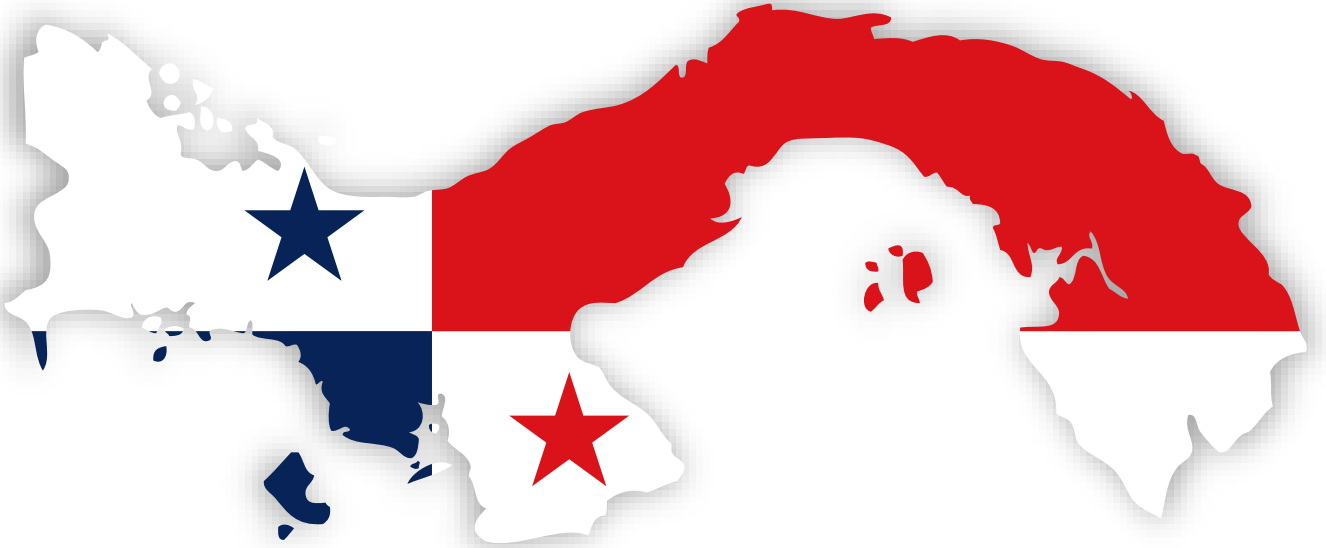

OAiB
ORTA ANADOLU
HUBUBAT, BAKLIYAT, YAğLI TOHUMLAR
VE MAMULLERİ
İHRACATÇILARI BİRLİğİ

PANAMA ÜLKE RAPORU

2020

Hazırlayan: Ceren COŐKUN

İçindekiler

1. GENEL BİLGİLER	3
1.1 ÜLKEYE İLİŞKİN BİLGİLER.....	3
2. GENEL EKONOMİK DURUM	4
2.1 EKONOMİK YAPI	4
2.2 PANAMA’NIN DIŞ TİCARETİ	5
2.3 TÜRKİYE İLE TİCARET	9
3. PAZAR İLE İLGİLİ BİLGİLER	17
KAYNAKÇA	19

1.GENEL BİLGİLER

1.1 Ülkeye İlişkin Bilgiler

GSYİH (Milyon \$)	: 69.850 Milyon USD (2020-IMF ¹)
KBGSYİH (\$)	: 16.631 USD (2020-IMF)
Nüfus	: 4,2 Milyon (2018-IMF)
Yüzölçümü (km ²)	: 75.240 km ² (2020-CIA ²)
Başkent	: Panama City

Karayip Denizi ve Kuzey Pasifik Okyanuslarına sınırı olan Orta Amerika ülkesi Panama, Kosta Rika ve Kolombiya'nın arasında yer almaktadır. Ülkenin güneydoğusundan Kuzey Amerika ve Güney Amerika'yı birbirinden ayıran sınır olan, Pasifik Okyanusu ile Karayip Denizi'ni birbirine bağlayan ve stratejik önemi büyük olan Panama Kanalı geçmektedir.

Ekilebilir alanlar toplam kara alanının %7,36'sını oluşturmaktadır. 2490 km kıyı şeridi bulunan Panama'da deniz kıyısının büyük bölümünü ayrıcalıklı ekonomik bölge oluşturmaktadır. Tropikal deniz ikliminin hâkim olduğu ülkede; Mayıs-Ocak dönemi yağışlı ve sıcak, diğer dönemler yağışsız geçmektedir.

Yerel idari yapı, 9 eyalet ve 3 bölgeden oluşmaktadır. Eyaletler; Bocas del Toro, Chiriqui, Cocle, Colon, Darien, Herrera, Los Santos ve Panama olarak sıralanmaktadır. Bölgeler ise Veraguas Embera-Wounaan, Ngobe-Bugle, ve Kuna Yala'dır. Panama'da son başkanlık seçimlerini Laurentino Cortizo kazanmıştır.Panama-Kolombiya sınırındaki Darien bölgesinde sınır ihlali yapan Kolombiyalı silahlı gruplar nedeniyle yaşanan problemler dışında, ülkenin, komşularıyla sorunu bulunmamaktadır. Özellikle ABD ile ekonomi, siyaset ve güvenlik başta olmak üzere, her alanda çok sıkı bir iş birliği mevcuttur.

Panama Kanalı'nın ticari konumunun ve gelişme eğiliminde olan Colon Serbest Bölgesi'nin işgücüne katkısı büyüktür. Yaklaşık 1,6 milyon olduğu tahmin edilen işgücünün en büyük bölümü (%17,9) ticaretle uğraşmakta iken %15,4'ü tarım ve hayvancılık, %10,6'sı inşaat, %8,6'sı imalat, %6,5'i ulaşım, nakliye ve depolama sektörlerinde çalışmaktadır.

Panama, Orta Amerika'nın en büyük enerji tüketicisidir. Petrol, doğalgaz ve kömür rezervlerinin kısıtlı olduğu ülkede hidrokarbon ihtiyaçlarını ithalat ederek karşılamaktadır. Bu sebeple ülkede enerji yatırımları konusunda çeşitli projeler bulunmaktadır. Panama'da enerji üretiminin yaklaşık %80'i hidroelektrik teknolojisi ile üretilmektedir. Bu nedenle, Río Chagres ve Río Chepo gibi nehirler enerji üretimi için oldukça önemlidir. Ayrıca, yılda yaklaşık %7 artan

¹ IMF - International Monetary Fund / Uluslararası Para Fonu

² CIA - Central Intelligence Agency / ABD Merkezi Haber Alma Teşkilatı

enerji talebini karşılamak konusundaki problemler ülkeyi hidroelektrik enerjisi konusunda yeni adımlar atmaya sevk etmiştir. Panama toprak yapısının zenginliği nedeniyle biyodizel yakıtların üretimi için oldukça elverişli bir coğrafyaya sahiptir. Şeker pancarı ile etanol üretimi ve biyodizel yakıt elde edebilmek için palm yağı kullanımı konusunda çeşitli yatırımlar bulunmaktadır.

Panama'da coğrafi yapısı nedeniyle deniz ürünleri üretimi oldukça büyük bir öneme sahiptir. Deniz ürünlerinde Orta ve Güney Amerika, ABD ve Avrupa Birliği'ne yoğun ticaretinin gerçekleştiği karides öne çıkmaktadır. Panama dünyanın en büyük iki işlenmemiş bakır yatağına sahiptir. Ülke ekonomisi için diğer önemli mineraller ise altın, gümüş ve magnezyum olarak sıralanmaktadır. Madencilik ülke ekonomisine katkısı açısından geri planda bulunsa da ülkede son yılların en hızlı büyüme yaşayan ekonomik faaliyetlerinden biridir.

2. GENEL EKONOMİK DURUM

2.1 Ekonomik Yapı

Temel Ekonomik Göstergeler

	2017	2018	2019	2020*	2021*
GSYİH (Cari Fiyatlar -milyar \$)	62,22	65,13	66,80	69,85	74,44
GSYİH Büyüme (Sabit Fiyatlar -%)	5,6	3,7	3,0	4,0	5,0
Tüketici Fiyat Enflasyonu (ort.- %)	0,9	0,8	-0,4	0,5	1,5
Cari İşlemler Dengesi (milyar \$)	-5,9	-8,2	-5,2	-6,1	-5,9

Kaynak: IMF, 2020 (Nisan) / *Tahmini

IMF verilerine göre, on yıllık yüksek büyümenin ardından, Panama ekonomisinin büyümesinin 2018-2019'da yavaşladığı ve 2019'da yüzde üçe düştüğü görülüyor. Enflasyon yumuşak talep nedeniyle yılın büyük bir kısmında sıfırın altına inerken, işsizlik oranı Ağustos 2019'da bir önceki yıla (%6) kıyasla biraz daha yükselerek %7,1 oldu. Ancak, bakır ihracatına rağmen 2019 yılında ekonomik faaliyet durgun seyrini sürdürmüştü ve bu da dış cari işlemler açığının GSYİH'nin yüzde 5,2'ye daralmasına yardımcı olmuştur. Latin Amerika'nın en istikrarlı ekonomilerinden biri olan Panama ekonomisi ağırlıklı olarak hizmet sektörüne dayanmaktadır. Hizmet sektörünün GSYİH'daki payı yaklaşık %77'dir.

Hizmet sektörü, Panama Kanalı'nın işletilmesi, Colon Serbest Bölgesi ve Panama şehrinde bulunan uluslararası bankacılık merkezi odaklıdır. Ülkede ağır sanayi bulunmamaktadır. Ana ihraç malları kahve, meyve ve deniz ürünleridir. Son yıllarda Panama ekonomisi dünyanın en hızlı büyüyen ekonomileri arasında yer almıştır.

Dünya ticaretinin %5'inin ve mineral sektörü ticaretinin %18'inin üzerinden gerçekleştiği Panama Kanalı'nın, uluslararası bankacılık sektörüne, taşımalık limanlarına, haberleşme sektörüne, gayrimenkul, turizm ve serbest bölgelerine katkısı oldukça büyüktür.

IMF verilerine göre 2018 yılında, Panama'nın diğer Latin Amerika ve Karayıp ülkeleri ile karşılaştırıldığında 33 ekonomi arasında GSYİH en yüksek 11. ekonomi olduğu gözlenmektedir. Diğer taraftan, kişi başına düşen GSYİH sıralamasında ülke 9. sırada yer almaktadır. Ayrıca, ekonomisindeki büyüme ile ilgili ülkeler arasında ilk sırada yer alarak dünyanın önemli ekonomilerinden Brezilya, Meksika ve Şili'den daha yüksek bir büyüme oranı ile büyümektedir. Panama, en düşük enflasyona sahip 12. Latin Amerika ülkesidir. Panama üst gelir seviyesine sahip bir ülkedir.

Tarım sektöründe Panama, dışa bağımlı bir ülke olup sektördeki en büyük tedarikçisi ABD'dir. Özellikle Panama Kanalı'nın ticari faaliyetleri sürdürmesi ile tarım önemini yitirmiştir. Ülkedeki istihdamın %17'sine katkıda bulunan tarım sektöründe önde gelen ihracat ürünleri muz, karides, kahve ve şekerdir.

2.2 Panama'nın Dış Ticareti

Genel Dış Ticaret

Panama'nın 2017 yılında dış ticaret hacmi 32,5 milyar Dolar olmuştur, Panama yıllar itibariyle devamlı dış ticaret açığı veren bir ülkedir.

Panama Kanalı'nın genişletilmesi projesi ve gittikçe sayısı artan serbest bölgeleri sayesinde dış ticaretinin önümüzdeki dönemde de genişleyeceği öngörülmektedir.

Dış Ticareti Verileri (1.000 \$)

YIL	İHRACAT	İTHALAT	HACİM	DENGE
2013	15.718.136	25.720.267	41.438.403	-10.002.131
2014	13.778.161	24.780.413	38.558.574	-11.002.252
2015	12.061.293	22.509.571	34.570.864	-10.448.278
2016	11.194.931	20.935.017	32.129.948	- 9.740.086
2017	10.601.014	21.938.950	32.539.964	-11.337.936

Kaynak: Trademap, 2020 (Nisan)

İhracat

2017 yılında ülkenin en çok ihraç ettiği ürünlerin kimyevi madde ve türevleri olduğu görülmektedir. Onun dışında da sanayi ürünleri ve tekstil ürünleri ilk sıralarda yerini almaktadır. Panama'nın ihracat yaptığı ülkelerin balında komşusu olan ABD, Kolombiya ve

Kosta Rika ilk üçü paylaşmaktadır. “Re-export” kaynaklı veri dolayısı ile ülkenin kendisi de listede 2. sırada görülmektedir. Türkiye’ye ihracatı azdır ve azalma trendindedir.

İhracatında Başlıca Ürünler (1.000 \$)

GTİP	ÜRÜNLER	2015	2016	2017	Ürünün Toplamdaki Payı - 2017 (%)	Değişim - 17/16 (%)
	Genel Toplam	12.061.293	11.194.931	10.601.014	100,0	-5
'3004	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	1.669.162	1.542.220	1.552.684	14,6	1
'2922	Oksijen gruplu amino bileşikleri	543.637	811.970	598.727	5,6	-26
'2935	Sülfonamidler	1.202.002	846.177	481.826	4,5	-43
'8517	Telefon cihazları, ses, görüntü veya diğer bilgileri almaya veya vermeye mahsus diğer cihazlar	157.333	426.857	459.198	4,3	8
'3303	Parfümler ve türevleri	443.708	380.514	374.063	3,5	-2
'6402	Dış tabanı ve yüzü kauçuk veya plastik maddeden olan diğer ayakkabılar	456.242	404.825	373.306	3,5	-8
'2208	Etil alkol (alkol derecesi < %80, tağyir edilmemiş) ve damıtılarak elde edilmiş likör ve diğer alkollü içkiler	348.781	337.066	295.186	2,8	-12
'6403	Dış tabanı kauçuk, plastik, deri veya bileşim deri ile yapılmış ayakkabılar	292.083	289.455	286.712	2,7	-1
'2921	Amin fonksiyonlu bileşikler	10.930	7.927	256.799	2,4	3.140
'2941	Antibiyotikler	18.531	34.895	247.298	2,3	609
'8471	Otomatik bilgi işlem mak. bunlara ait birimler;	60.584	69.474	213.545	2,0	207
'6204	Kadınlar ve kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, elbise, etek, pantolon etek, vb.(yüzme kıyafetleri hariç)	235.329	217.641	187.190	1,8	-14
'6203	Erkekler ve erkek çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, pantolon, tulum ve şort (yüzme kıyafeti hariç)	248.613	212.374	175.974	1,7	-17
'8443	Baskı yapmaya mahsus makinalar; kopyalama ve faks makinaları; bunların aksam, parça ve aksesuarları	132.283	138.825	169.420	1,6	22
'4011	Kauçuktan yeni dış lastikler	156.811	200.521	149.404	1,4	-25
'6110	Kazaklar, hırkalar, hırkalar, yelekler ve benzeri eşyalar (örme veya tığ işi)	212.799	175.053	147.078	1,4	-16
'8708	Karayolu taşıtları için aksam ve parçalar	123.671	131.239	142.047	1,3	8

'6404	Dış tabanı kauçuk, plastik, tabii veya terkip yoluyla elde edilen kösele ve yüzü dokumaya elverişli maddelerden ayakkabı	200.744	153.997	139.836	1,3	-9
'4202	Deri ve köseleden sandık, bavul, valiz, evrak çantası, seyahat eşyası, kılıf vb.	178.040	138.487	138.508	1,3	0
'2402	Tütün/tütün yerine geçen maddelerden purolar, sigarillolar ve sigaralar	93.114	99.760	118.122	1,1	18

Kaynak: Trademap, 2020 (Nisan)

İhracatında Başlıca Ülkeler (1.000 \$)

Ülkeler (ilk 10)	2015	2016	2017
ABD	2.611.397	2.307.641	2.145.797
Panama Serb. Bölge.*	1.300.851	1.207.666	1.205.704
Kolombiya	1.490.146	1.063.778	946.082
Kosta Rika	692.318	752.971	714.390
Dominik Cum.	551.176	541.662	523.920
Venezüela	746.581	602.271	479.424
Guatemala	491.315	479.105	471.217
Nikaragua	348.829	362.040	422.603
Honduras	386.652	392.981	385.242
Ekvator	418.248	327.579	354.464
...
58. Türkiye	10.773	6.213	1.764
Genel Toplam	12.061.293	11.194.931	10.601.014

Kaynak: Trademap, 2020 (Nisan)

*Panama'da Serbest Ticaret Bölgeleri sadece ihracat odaklı olarak desteklenmektedir. Panama'da ihraç edilmek kaydıyla teşviklerden yararlanan 14 İhracat Bölgesi vardır.

İthalat

Panama'nın ithalatının yaklaşık %25'i sermaye mallarından, yaklaşık %16'sı petrol ürünlerinden ve yaklaşık %14'ü gıda ürünlerinden oluşmaktadır. İlk 20'de görülen ürünlerin birçoğu ihraç edilen ürünlerde de görülmektedir; bu durum tahminen re-export kaynaklıdır. İthalatında ilk üç ülkenin Çin, ABD ve Singapur olduğu görülmektedir. Türkiye 27. sırada olmasına rağmen, Panama'ya ihracatımız artış trendindedir ve Türkiye'nin Panama'nın toplam ithalatındaki payı %0,6'dır.

İthalatında Başlıca Ürünler (1.000 \$)

GTİP	ÜRÜNLER	2015	2016	2017	Ürünün Toplamdaki Payı - 2017 (%)	Değişim - 17/16 (%)
	Genel Toplam	22.509.571	20.935.017	21.938.950	100	
'2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	1.540.884	1.475.494	1.891.964	8,6	
'3004	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	1.492.439	1.733.966	1.478.156	6,7	
'8703	Otomobiller	942.326	936.079	850.584	3,9	
'2922	Oksijen gruplu amino bileşikleri	597.927	765.761	741.052	3,4	
'8517	Telefon cihazları, ses, görüntü veya diğer bilgileri almaya veya vermeye mahsus diğer cihazlar	437.508	566.440	595.636	2,7	
'2935	Sülfonamidler	1.183.194	871.085	530.140	2,4	
'6402	Dış tabanı ve yüzü kauçuk veya plastik maddeden olan diğer ayakkabılar	538.841	448.638	420.356	1,9	
'8471	Otomatik bilgi işlem mak. bunlara ait birimler; manyetik veya optik okuyucular, verileri koda dönüştüren ve işleyen mak.	190.951	207.695	391.149	1,8	
'6403	Dış tabanı kauçuk, plastik, deri veya bileşim deri ile yapılmış ayakkabılar	395.057	339.206	360.708	1,6	
'6204	Kadınlar ve kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, elbise, etek, pantolon etek, vb.(yüzme kıyafetleri hariç)	410.688	323.088	299.943	1,4	
'3303	Parfümler ve türevleri	326.901	317.833	296.744	1,4	
'2208	Etil alkol (alkol derecesi < %80, tağyir edilmemiş) ve damıtılarak elde edilmiş likör ve diğer alkollü içkiler	279.495	283.993	252.356	1,2	
'6203	Erkekler ve erkek çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, pantolon, tulum ve şort (yüzme kıyafeti hariç)	334.547	239.406	230.574	1,1	
'8708	Karayolu taşıtları için aksam ve parçalar	214.651	219.426	225.925	1,0	
'8443	Baskı yapmaya mahsus makinalar; kopyalama ve faks makinaları; bunların aksam, parça ve aksesuarları	195.053	178.657	216.080	1,0	
'4011	Kauçuktan yeni dış lastikler	230.217	249.095	208.090	0,9	
'8528	Televizyon kabul cihazları içermeyen monitörler ve projektörler	230.047	198.746	206.578	0,9	
'2941	Antibiyotikler	29.014	7.698	196.867	0,9	
'7308	Demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı, inşaatta kullanılmak üzere hazırlanmış demir veya çelikten sac, çubuk, vb.	316.489	143.640	188.572	0,9	
'4202	Deri ve köseleden sandık, bavul, valiz, evrak çantası, seyahat eşyası, kılıf vb.	225.581	164.091	179.231	0,8	

Kaynak: Trademap, 2020 (Nisan)

İthalatında Başlıca Ülkeler (1.000 \$)

Orta Anadolu Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri İhracatçıları Birliği

Ülkeler (ilk 10)	2015	2016	2017	Pay %
Çin	4.691.451	3.964.450	4.350.816	19,8
ABD	4.102.290	3.881.930	4.065.536	18,5
Serbest Bölgeler	2.487.132	2.385.927	2.775.750	12,7
Singapur	1.983.535	1.762.177	1.521.078	6,9
Meksika	952.107	1.100.104	942.340	4,3
G. Kore	532.481	409.821	561.831	2,6
Kosta Rika	471.666	477.623	494.952	2,3
Almanya	446.325	400.008	439.184	2,0
Kolombiya	467.835	460.882	432.626	2,0
Japonya	438.314	439.166	426.433	1,9
27.Türkiye	51.607	70.684	140.127	0,6
Genel Toplam	22.509.571	20.935.017	21.938.950	100,0

Kaynak: Trademap, 2020 (Nisan)

2.3 Türkiye İle Ticaret

Türkiye ile Panama arasındaki ticari ilişkilerde ülkemizin düzenli olarak dış ticaret fazlası verdiği görülmektedir. İhracatımız 2015 ve 2016 yılında yaşadığı düşüş sonrası, tekrar artış trendine girmiştir. 2019 yılında toplam 256 milyon Dolarlık bir ihracat gerçekleştirilirken, 12 milyon Dolarlık bir ithalat gerçekleşmiştir.

Türkiye-Panama Dış Ticaret Göstergeleri (1.000 \$)

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2009	84.213	12.028	96.242	72.185
2010	140.632	20.670	161.302	119.962
2011	217.072	38.908	255.979	178.164
2012	224.265	38.520	262.785	185.745
2013	230.397	47.828	278.315	182.659
2014	208.399	23.654	232.053	184.745
2015	166.128	18.958	185.086	147.171
2016	95.976	12.177	108.153	83.799
2017	197.813	28.812	226.625	169.001
2018	238.065	41.575	279.640	196.490
2019	255.843	12.273	268.117	243.570

Kaynak: TÜİK, 2020 (Nisan)

Türkiye'nin Panama'ya İhracatında Başlıca Ürünler (\$)

Panama'ya ihracatımızda ön plana çıkan sektörler arasında petrol yağları, gemi inşa sanayi ürünleri, mücevher, demir çelik ile hazır giyim bulunmaktadır. İkili ticarete gemi sanayinin yüksek paya sahip olmasının başta gelen sebebi, Türk deniz ticaret filosunun önemli bir bölümünün Panama'da kayıtlı olmasıdır.

Panama 2019 yılı ihracatımız bir önceki yıla göre %8 artarak 256 milyon dolar olmuştur. Panama'ya ihracatta önemli ürünler sırasıyla petrol yağları, demir veya alaşımsız çelikten çubuklar, deniz ve hava taşıtlarına verilen eşya, mücevherci eşyası, demir veya alaşımsız çelikten profiller sıralanmaktadır. Bunların yanı sıra, sektörümüz ürünlerinden çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları, makarna ve ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer ekmekçi mamuller ilk sırada yer alan ihraç ürünlerimizdendir.

Panama'ya İhracatımızda Başlıca Ürünler (\$)

GTİP	Ürün adı	2017	2018	2019
	Toplam	197.812.895	238.065.069	255.843.450
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	37.799.062	47.058.808	66.498.616
7214	Demir veya alaşımsız çelikten çubuklar (dövülmüş, sıcak haddelenmiş, haddeleme işleminden sonra buru	61.152.348	81.025.255	63.751.359
9930	Deniz ve hava taşıtlarına verilen eşya (27. Fasil hariç)	20.600.377	25.292.937	26.745.968
7113	Mücevherci eşyası ve aksami (kiymetli metallerden veya kiymetli metallerle kaplama metallerden)	17.675.188	23.072.575	23.034.438
7213	Demir veya alaşımsız çelikten filmaşın (sıcak haddelenmiş, kangal halinde)	1.953.307	1.472.782	4.913.960
7216	Demir veya alaşımsız çelikten profiller	5.021.533	7.527.750	4.433.111
2523	Çimento	909.815	4.589.655	4.373.285
6802	Yontulmaya veya inşaata elverişli işlenmiş taşlar (kayagan taşı hariç), mozik için küp şeklinde taş	4.917.093	2.134.197	4.256.178
7217	Demir veya alaşımsız çelikten teller	2.154.576	2.597.982	3.942.675
8474	Toprak, taş, metal cevheri vb. Ayıklama, eleme, tasnif, ayırma, yıkama, kirma, öğütme, yoğurma, kali	1.535.035	793.317	3.786.556
8544	İzole edilmiş teller, kablolar ve diğer elektrik iletkenler; tek tek kaplanmış liflerden oluşan fiye	6.081.698	1.054.993	3.539.996
8901	Yolcu, gezinti gemileri, feribotlar, yük gemileri, mavnalar ve insan veya yük taşımaya mahsus benzer	3.250.000	2.800.000	2.625.000

8507	Elektrik akümülatörleri (buniarin separatörleri dahil)	1.636.318	3.243.867	2.215.558
3924	Plastikten sofras, mutfak, ev, sağlik veya tuvalet eşyasi	399.716	1.270.469	2.160.538
4818	Tuvalet kağıtları, kağıt havlu, mendil, kumaş, masa örtüsü, kağıt mendiller vb.	475.338	937.873	1.643.434
6109	Tişörtler, fanilalar, atletler, kaşkorseler ve diğer iç giyim eşyasi (örme veya kroşe)	1.383.853	1.020.013	1.580.192
9619	Hijyenik havlular ve tamponlar, bebek bezleri ve benzeri hijyenik eşya	1.409.401	825.314	1.436.662
1806	Çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları	1.038.709	1.188.173	1.426.715
7013	Sofra, mutfak, tuvalet, yazihane, ev tezyinati ve benzeri işler için cam eşya	1.442.749	897.264	1.347.828
3923	Plastiklerden eşya taşınmasına veya ambalajlanmasına mahsus malzeme, tipa, kapak, diğer kapama malzem	803.268	1.469.710	1.274.797
7229	Diğer alaşimli çelikten teller	48.917	747	1.150.892
1902	Makarnalar ve kuskus	505.653	370.047	1.090.721
9403	Diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları	511.511	1.019.904	1.050.875
8504	Elektrik transformatörleri, statik konvertörler (örneğin; redresörler) ve endüktörler	246.086	469.123	1.045.308
3401	Sabunlar, yüzey aktif organik ürünler ve müstahzarlar	573.615	1.093.327	1.044.221
1905	Ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer ekmekçi mamüller, hosti, boş ilaç kapsülü mühür güllacı, piriç	755.346	907.175	916.854

Kaynak: TÜİK, 2020 (Nisan)

Panama'ya Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri Sektörü İhracatımızda Başlıca Ürünler (\$)

GRUPAD	2017	2018	2019	Değişim (%)	Vergi Oranları (%)
Kakao ve Kakao Müstahzarları	1.038.709	1.188.912	1.427.810	20,1	0-15
Makarna	505.653	370.047	1.090.721	194,8	10
Tatlı Bisküvi ve Gofretler	610.758	838.121	758.357	-9,5	9-10
Ayçiçek Yağı (Rafine)	175.601	144.593	415.767	187,5	10
Kakaosuz Şeker Mamulleri	131.247	176.651	367.011	107,8	12-15
Niştastalar, İnülin	0	211.714	260.833	23,2	11
Diğer Pastacılık Ürünleri	207.995	179.374	191.407	6,7	9-15

Diğer Şekerli Mamuller	123.113	104.143	116.578	11,9	6-15
Pirinç	0	0	70.323	-	45-90
Mısır Yağı	16.417	22.404	31.543	40,8	10
Buğday Unu	207.260	29.619	28.418	-4,1	25
Bulgur	459	0	9.505	-	15
Kahve ve Baharat	459	0	9.505	-	1-36
Ayçiçek Yağı (Ham)	0	0	3.980	-	10
Şeker	0	0	2.875	-	23-144
Diğer Bitkisel Yağlar	22.613	312.266	1.235	-99,6	0-15
Diğer Değirmencilik Ürünleri	0	499	438	-12,2	7-11
Soya Yağı	0	0	335	-	3-9
Mercimekler	0	527	279	-47,1	0
Fasulye	0	809	253	-68,7	8-10
Nohut	0	817	0	-100,0	0
Diğer Baklagiller	0	0	0	-	0-10
Buğday ve Mahlut	0	0	0	-	0
Arpa	0	0	0	-	0
Mısır	0	0	0	-	0-25
Diğer Hububat	0	0	0	-	0-8
İrmik (Buğdaydan)	0	230	0	-100,0	0
Soya Fasulyesi	0	0	0	-	0
Ayçiçeği Tohumu	0	0	0	-	8
Diğer Yağlı Tohumlar	0	1.948	0	-100,0	0-15
Palm Yağı	0	0	0	-	9-15
Margarin	0	0	0	-	10
Yenilen Çeşitli Gıda Müstahzarları	0	0	0	-	3-32
Gıda Sanayinin Kalıntı ve Döküntüleri, Hayvanlar İçin Hazırlanmış Kaba Yemler	0	0	0	-	0-15
TOPLAM	3.040.284	3.582.674	4.787.173	33,6	

Kaynak: TÜİK, Market Access Map 2020 (Nisan)

Kakao ve kakao müstahzarları sektörü için potansiyel pazar olan Panama'ya çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları ürün grubunda (GTİP: 1806), 2019 yılı ihracatımız 1,4 milyon Dolar'dır. Ülke ihtiyacının %5'i tarafımızca sağlanmakta ve Türkiye 4. sırada yer almaktadır.

Uygulanan vergi görece düşük olmamakla birlikte, rakiplerimize de aynı oranda vergi uygulanmaktadır. Bu ürün gamında, Panama ülke ihracatının %60'ını ABD'den sağladığı görülmektedir. ABD'nin bu sektörde ihracatçı olmasının yanı sıra aslında ithalatının ihracatından yüksek olduğu bilinmektedir. Bunun yanı sıra, Türkiye'nin bu konuda önemli ihracatçılardan biri olduğu unutulmamalıdır. Böyle güçlü bir sektörde, dünya ihracatındaki payımızın %1,9 ve sıralamamızın 13. olduğunu bilmek Türkiye'nin potansiyel vaat ettiğini ve pastadan daha fazla pay alabileceğini kanıtlamaktadır.

Panama'nın Çikolata ve Kakao İçeren Diğer Gıda Müstahzarları İthalatındaki Başlıca Ülkeler (1.000 \$)

Ülkeler (İlk 10)	2016	2017	2018	2019
ABD	25.075	24.844	21.955	18.917
Meksika	2.939	3.076	2.728	2.871
Hollanda	2.670	1.633	2.152	2.341
Türkiye	1.109	1.039	1.188	1.424
Kosta Rika	1.050	1.257	1.654	1.310
Almanya	454	512	1.449	1.236
Şili	721	809	853	450
Malezya	15	100	367	443
Belçika	292	362	517	389
İsviçre	1.421	1.228	784	356
Genel Toplam	42.599	42.014	38.680	31.597

Kaynak: Trademap-Mirror Data, 2020 (Nisan)

Makarna sektöründe, Panama tüm ülkelere aynı vergi oranını (%10) uygulamaktadır. Makarna için rakiplerimiz, Çin, ABD ve İtalya'dır. Bunun yanı sıra, Panama makarnasının %20'sini Peru'dan, %12'sini de Tayvan'dan ithal etmektedir. Türkiye'nin ihracatında artış trendi söz konusudur. %32'lik toplam ithalat oranı, önemli bir makarna üreticisi ve ihracatçısı olan Türkiye için potansiyel arz etmektedir. Trademap verilerine göre, Panama'nın Türkiye'den makarna ithalatı 2019 yılında 1,1 milyon Dolar'dır.

Panama'nın Makarna İthalatındaki Başlıca Ülkeler (1.000 \$)

Ülkeler (İlk 10)	2016	2017	2018	2019
ABD	1.822	1.624	2.344	2.590
Peru	2.553	4.249	2.343	1.898
İtalya	1.590	3.196	2.062	1.660
Tayvan	1.384	1.430	1.528	1.473
Çin	1.323	1.222	1.465	1.233
Türkiye	138	506	370	1.086
Kosta Rika	879	919	832	884
Slovenya	0	13	67	331
İspanya	537	433	417	241
Hong Kong	99	155	155	137
Genel Toplam	11.012	14.995	15.082	11.917

Kaynak: Trademap-Mirror Data, 2020 (Nisan)

Tatlı Bisküvi ve Gofretler ürün grubunda, Panama'nın tüm ülkelere aynı vergi oranları uyguladığı görülmektedir. İlk 10 ülkede Türkiye yer almakla birlikte, bu ürün grubunda dünyada söz sahibi olmayan, Kosta Rika, Guatemala, Meksika ve Peru gibi ülkeler Türkiye'nin önünde yer almakta ve Panama pazarından yaklaşık %55 pay almaktadır. Türkiye ise sadece %1,2 pay alıyor olmasına rağmen, bu ürün gamı için aslında pazarda yüksek potansiyele sahiptir. Trademap verilerine göre, Panama'nın Türkiye'den tatlı bisküvi ve gofret ithalatı 2019 yılında 908 bin Dolar'dır.

Panama'nın Tatlı Bisküvi ve Gofret İthalatındaki Başlıca Ülkeler (1.000 \$)

Ülkeler (İlk 10)	2016	2017	2018	2019
ABD	21.725	18.440	21.146	22.995
Kosta Rika	18.365	19.889	19.830	18.815
Guatemala	12.023	11.714	11.976	13.402
Meksika	6.109	6.237	6.164	5.987

Peru	2.020	3.003	2.991	2.842
İspanya	2.075	1.945	2.674	2.657
Çin	593	657	680	1.087
Türkiye	765	755	906	908
İtalya	522	559	824	719
Hindistan	197	286	430	682
Genel Toplam	74.018	73.413	78.293	75.157

Kaynak: Trademap-Mirror Data, 2020 (Nisan)

Kakaosuz şeker mamulleri sektöründe tüm ülkelere aynı vergi oranı uygulanmaktadır. Türkiye ilk 10 ülke arasında yer almakla birlikte, sadece %2'lik bir paya sahiptir. Dünya 9uncusu olduğumuz bir alanda, ithalatçısı olduğumuz birçok ülke Panama pazarında önümüzdedir. 2019 yılı Panama'nın Türkiye'den yaptığı kakaosuz şeker mamulleri ithalatı 367 bin Dolar'dır. Artış trendimiz dikkat çekmektedir.

Panama'nın Kakaosuz Şeker Mamülleri İthalatındaki Başlıca Ülkeler (1.000 \$)

Ülkeler (ilk 10)	2016	2017	2018	2019
ABD	3.703	4.104	4.868	6.019
Guatemala	3.241	3.460	3.930	3.999
Brezilya	1.667	1.780	1.898	1.793
China	1.832	2.533	1.585	1.617
El Salvador	897	1.208	1.303	1.147
Meksika	2.795	3.810	4.017	808
İspanya	606	502	296	500
Ekvador	459	374	501	499
Kosta Rika	532	643	491	407
Türkiye	3	131	177	367
Genel Toplam	25.495	26.072	24.907	18.424

Kaynak: Trademap-Mirror Data, 2020 (Nisan)

Ayçiçek yağı ithalatında ise Türkiye 1. sırada yer almaktadır ve pazarın %75'ine sahiptir. Geri kalan ayçiçek yağı ihtiyacını ABD karşılamaktadır. Mısır yağında ithalat miktarı az olmakla birlikte, Türkiye önemli ithalatçılarından biridir. Buğday unu içinse vergi tüm ülkeler için aynı ve yüksek olmakla birlikte, ithalatının %80'inini ABD ve Kosta Rika'dan temin etmektedir. Türkiye 6. sırada ve %2,4'lük bir paya sahiptir.

Türkiye'nin Panama'dan İthalatında Başlıca Ürünler (\$)

Panama'dan ithalatımızda başlıca ürünler yolcu-gezinti gemileri-feribotlar, sökülecek gemilerle, suda yüzen sökülecek diğer araçlar, altın, dondurulmuş balık ürünleri ve taze/kurutulmuş meyvelerdir. Sökülecek gemilerle, suda yüzen sökülecek diğer araçlar kategorisinde Panama en büyük 2. tedarikçimiz konumundadır. Yolcu gemileri ve yük gemilerinde ise Panama en büyük 7. tedarikçimizdir. Panama, dondurulmuş balık ile hurma, incir, avokado, muz ürün grubunda da önemli tedarikçilerimiz arasındadır.

GTIP	ÜRÜNLER	2017	2018	2019
	TOPLAM	28.811.973	41.575.052	12.273.385
8901	Yolcu, Gezinti Gemileri, Feribotlar, Yük Gemileri, Mavnalar Ve İnsan Veya Yük Taşımaya Mahsus Benzer	2.643.540	5.639.310	4.350.000
8908	Sökülecek Gemiler, Suda Yüzen Sökülecek Diğer Araçlar	14.950.564	4.233.520	3.096.554
7108	Altın (Platin Kaplamalı Altın Dahil) (İşlenmemiş Veya Yarı İşlenmiş Ya Da Pudra Halinde)	171.576	28.951.611	2.531.337
0303	Balıklar (Dondurulmuş)	3.636.844		792.203
0804	Hurma, İncir, Ananas, Avokado Ve Guava Armudu, Mango Ve Mangost (Taze/Kurutulmuş)	875.415	735.916	625.259
7113	Mücevherci Eşyası Ve Aksanı (Kıymetli Metallerden Veya Kıymetli Metallerle Kaplama Metallerden)	75.697	415.275	419.347
4402	Odun Kömürü	26.884	127.792	137.537
8424	Sıvı Veya Tozları Püskürtmeye, Dağıtmaya Mahsus Mekanik Cihaz, Yangın Söndürme Cihazları, Yangın Ve			86.884
8504	Elektrik Transformatörleri, Statik Konvertörler (Örneğin; Redresörler) Ve Endüktörler			81.588
5911	Dokumaya Elverişli Maddelerden Teknik İşlerde Kullanılmaya Mahsus Ürünler Ve Eşya		4.930	37.963
4104	Siğir (Buffalo Dahil) Ve At Cinsi Hayvanların Dabaklanmış Veya Crust (Arakurutmalı) Post Ve Derileri	579.148	519.218	35.504
2208	Etil Alkol (Alkol Derecesi < %80, Tağyir Edilmemiş) Ve Damıtılarak Elde Edilmiş Likör Ve Diğer Alkol			22.652

3307	Tıraş Müstahzarları, Vücut Deodorantları, Banyo Müstahzarları, Tüy Dökücüler, Vb.		19.894	19.992
1515	Diğer Bitkisel Sabit Yağlar Ve Bunların Fraksiyonları (Kimyasal Olarak Değiştirilmemiş)		19.274	15.172
3919	Plastikten Kendinden Yapışkan Levha, Plaka, Bandlar, Şerit, Film, Folye Ve Diğer Yassı Şekiller	922	967	7.819
0901	Kahve, Kahve Kabuk Ve Kapçıkları, İçinde Herhangi Bir Oranda Kahve Bulunup Kahve Yerine Kullanılan Ü	16.304	7.217	6.531
3910	Silikonlar (İlk Şekillerde)			1.639
8471	Otomatik Bilgi İşlem Mak. Bunlara Ait Birimler; Manyetik Veya Optik Okuyucular, Verileri Koda Dönüşt			1.562
7318	Demir Veya Çelikten Vidalar, Civatalar, Somunlar, Tirfonlar, Perçin Çivileri, Pimler, Kamalar, Ronde			811
8708	Karayolu Taşıtları İçin Aksam, Parça Ve Aksesuarlar		697	618
8901	Yolcu, Gezinti Gemileri, Feribotlar, Yük Gemileri, Mavnalar Ve İnsan Veya Yük Taşımaya Mahsus Benzer	2.643.540	5.639.310	4.350.000

3.3 PAZAR İLE İLGİLİ BİLGİLER

1997de ülkenin DTÖ'ye katılımı ile hükümet vergileri bazı tarım ürünleri istisna olmak üzere maksimum %15 seviyesine düşürmüştür. Ortalama %12 olan gümrük tarifeleri ile Panama bölgenin en liberal pazarlarından birisidir. Panama ithalatında nispi vergi sistemini uygulamaktadır. Genel olarak CIF değer gümrük kıymeti temel alınırken bazı durumlarda referans kıymet bedelleri de göz önünde tutulmaktadır. Gümrük tarifelerine ve elleçleme maliyetlerine ek olarak, tüm ithal eşya için gümrükte %7 katma değer vergisi alınmaktadır. Eczacılık, gıda ve eğitim ürünleri katma değer vergisi kapsamı dışındadır. 1995 yılından bugüne, Panama Armonize Sistemi (HS) uygulanmaktadır.

Panamada ithalat lisansı istenmemektedir. Ticaret lisansı olan her firma ithalat yapabilmektedir. Ticaret lisansı ise ticari veya sanayi faaliyetleri olan kişiler ve firmalar için gereklidir. Gıda dışı tarım ürünleri ithalatında ise ürün güvenlik sertifikası istenmektedir. Kamu alımlarına yönelik ithalat, diplomatların ithalat işlemleri, Panama Kanalı üzerinden gerçekleşen ve dahilde işleme kapsamındaki ithalat vergiden muaftır. İthalat için ithalat beyanı (gümrük

müşavirince hazırlanmış ve imzalanmış), ticari fatura (orijinali ve İngilizce veya İspanyolca dillerinde hazırlanmış 4 kopya), hava konşimentosu, konşimento, ticari lisans numarası, güvenlik sertifikası, ürün satış sertifikası, menşee belgesi gerekmektedir.

Panama Orta Amerika'daki en yüksek ortalama gelire sahip ülkedir. Ancak, gelirin büyük bir kısmı tüketim odaklı küçük bir nüfusa aittir. Orta üstü ve orta gelirli bu nüfusun en çok tükettiği ürünler yüksek kalite ve son moda ürünlerdir. Söz konusu tüketicilerin alımlarında fiyatın önemi oldukça düşüktür. Nüfusun büyük kısmında ise fiyat kaliteden daha önemlidir. Piyasadaki düşük fiyatlı Uzakdoğu ve Asya ülkeleri menşeli mallar ile fiyat rekabeti yapmak oldukça zordur. Kaliteli ve düşük fiyatlı Japonya ve Kore menşeli ürünler elektronik pazarına hakimdir. Colon Serbest Bölgesinde yer alan Nike, Oakley ve Columbia gibi markalar da hem kalite hem fiyat açısından sektörlerinin liderleri konumdadırlar.

Toplam kara parçasının yaklaşık % 30'unun tarım ve hayvancılığa ayrılmasına rağmen ülkede sektörün GSYİH'ne katkısı sadece %4,1'dir. Tarım sektörü işgücüne %21,2 oranında istihdam sağlamaktadır. Panama'da en çok üretim ve ihracat değerine değerine sahip olan ürünleri sırasıyla; muz, balık yağı, karidesler, kahve ve şekerdir. Panama üretim değeri olarak; dünya yautia (bir çeşit yumrulu bitki) üretiminde 6., pigeon-pea (bir çeşit fasulye) üretiminde 11., plantain (bir tür muz) üretiminde 25., tatlı patates üretiminde 27., ananas üretiminde 29. ve palm yağı üretiminde 29. sırada yer almaktadır.

Panama'da en yaygın reklam mecrası televizyon ve gazetedir. Son yıllarda e-mail pazarlaması özellikle hizmetler sektöründe popüler hale gelmiştir. Panama'nın reklamcılık sektörü hizmetleri gelişmiş olup fiyatlar reklam kuruluşları arasında çok değişmemektedir. Fuarlar, özel seminerler ve sergiler diğer yaygın pazarlama araçlarıdır. Birçok yabancı imalatçının ülke genelinde televizyon reklamı, dış mekân reklamı, sponsorluk ve gazete reklamları gibi pazarlama faaliyeti bulunmaktadır.

Panamalılar saat konusunda genel olarak rahattırlar. Saat konusunda hassasiyet Panamalılardan yabancılarla ilişkilerinde önem kazanmaktadır. İş toplantıları ve sosyal faaliyetler planlanandan geç başlayabilir. Toplantıların veya randevuların önceden teyit edilmesinde fayda vardır. Her ne kadar çoğu Panamalı İngilizce kullanabiliyor olsa da belgelerin ve sunumların İspanyolca kopyaları saygı ifadesi olarak algılanmaktadır. Panama'da hiyerarşi ve unvanlar önemsenmektedir. Panamalılarla iş yaparken karşıdaki kişinin unvanını uygun hitap etmek oldukça önemlidir. Eğitime değeri verilmektedir. Yabancılar uluslararası tecrübelerinden dolayı değeri verilir. Bu sebeple görüşmelerde meslek ve tecrübeye yönelik özelliklerden uygun ortamlarda bahsedilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Her ne kadar kadınların iş hayatında yer alma oranı artsa da, yönetim pozisyonlarında genellikle erkeklerle karşılaşmaktadır. Panamalılar doğrudan "hayır" demeyi sevmediklerinden doğru ve güvenilir bir cevap alana kadar sabredilmesi önerilmektedir. Profesyonel ilişkilerle arkadaşlık ilişkileri arasında kesin çizgiler olmadığından ikisini birlikte yürütmeye hazır olunmalıdır. İnsanlarla ilk

karşılaşmada genellikle el sıkışmaktadır. İş içerikli görüşmelerde bir tarafı İngilizce bir tarafı İspanyolca dillerinde hazırlanmış kartvizitlerin kullanılması tavsiye edilmektedir. İş toplantılarında erkekler için takım elbise, bayanlar için elbise veya etek-bluz kombinasyonlu geleneksel giyim tarzı seçilmelidir. Görüşmelere kısa diyaloglarla başlayarak, spor, hobiler gibi konulardan bahsedilmesi önerilmektedir. Konuşurken göz teması kurmayı ihmal etmemek konuya duyulan ilginin ve güvenin göstergesidir. Unvanları kullanarak konuşmak oldukça önemlidir. İş yapılan insanlara iş-dışı faaliyetler sırasında, kişilerin misafir edilmediği sürece hediye verilmemesi tavsiye edilmektedir. Ancak ev sahipliğinin söz konusu olduğu bir sosyal faaliyette misafirlere hediyeler vermek olumlu karşılanmaktadır. Konuşurken işaret parmağı kullanmak kabalık olarak algılanmaktadır. Bir şeyi/yeri gösterirken tüm eli kullanmak daha uygun olacaktır. Konuşurken çok yüksek sesle ve sertçe konuşmak kabalık göstergesi olarak algılanmaktadır. Panamalıların konuşmayı yönlendirmesine müsaade etmek, sabırlı ve sakin konuşmak özellikle iş müzakerelerinin başarısı için önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

“CIA, *The World Factbook*”, Nisan, 2020, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/vm.html>

“IMF, *Countries, Panama*”, erişim Nisan, 2020, <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/03/26/pr20110-panama-imf-executive-board-concludes-2020-article-iv-consultation-with-panama>

“Ticaret Bakanlığı *Panama Ülke Bilgileri*”, erişim Nisan, 2020, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisitekskilati/orta-amerika/panama/genel-bilgiler>

İhracat-İthalat Verileri, 2020. New York: International Trade Center (ITC) – Trade Map.

İhracat-İthalat Verileri, 2020. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)